

ŽENE U JAZZU

davor hrvoj

Gerri Allen (foto Davor Hrvoj)

Žene u *jazzu* - zašto ta tema vječno zaokuplja glazbenu zajednicu? Možda zato što je žena u toj glazbi ipak puno manje nego muškaraca, ali nikako i zato što su ostvarile manje vrijedna djela. Zato je važno da se njihovo ime izgovara glasno, da se govori o njihovom doprinosu stvaralaštvu u povijesti te glazbe. Zato je važno da najveće *jazzistice* dobivaju nagrade i zauzimaju najviše pozicije u godišnjim izborima uglednih časopisa ili institucija jer to promiče podizanje svijesti o nepravednoj „nevidljivosti“ *jazzistica*.

Jedan od referentnih časopisa, američki „DownBeat“ svake godine provodi dva glasovanja, ona u kojima sudjeluju kritičari i čitatelji. Ove godine u kolovoškom broju, u jubilarnom, sedamdesetom glasovanju kritičara, osam je *jazzistica* proglašeno najboljima, izvan kategorije pjevača: Maia Schneider u kategoriji najboljeg *jazz* orkestra i najboljeg skladatelja, Jane Ira Bloom u kategoriji sopran saksofonista, Anat Cohen u kategoriji klarinetista, Nicole Mitchell u kategoriji flautista, Kris Davis u kategoriji pijanista, Mary Halvorson u kategoriji gitarista, Regina Carter u kategoriji violinista, violončelistica Tomeka Reid u kategoriji raznih glazbala, a tenorsaksofonistica Melissa Aldana, koja je 9. srpnja ove godine nastupila na festivalu Backstage Live u Puli, u kategoriji zvijezda u usponu karijere.

Slične rezultate pokazalo je i glasovanje Udruge *jazz* novinara (Jazz Journalists Association) u kojem su na prvim pozicijama u istim

kategorijama također Tomeka Reid, Mary Halvorson, Maia Schneider, Anat Cohen, Nicole Mitchell, Jane Ira Bloom i Melissa Aldana, dok je Ikue Mori proglašena najboljom u kategoriji stručnjaka za elektroniku, a harfistica Brandee Younger u kategoriji glazbala rijetko korištenih u *jazzu*. Osim toga Udruga je do sad Nagradu za životno djelo dodijelila Marian McPartland i Carli Bley, a u kategoriji najboljeg glazbenika godine na prvom su mjestu bile Maria Schneider i bubnjarica Terry Line Carrington.

Neke od tih glazbenica redovito - godinama, a neke i desetljećima - osvajaju prva mjesta u tim glasovanjima, primjerice Maria Schneider, Jane Ira Bloom, Anat Cohen, Regina Carter, Mary Halvorson. Jasan je to pokazatelj da su nedvojbeno cijenjene u tom društvu muškaraca, da su cijenjene od samih muškaraca. No, zanimljivo je da same glazbenice rijetko kad žele govoriti o toj temi. Zapravo smatraju da to ne treba posebno naglašavati, da u tome ne treba stvarati razlike i razdvajanja.

Zanimljivo je baciti pogled na kategoriju „Hall of Fame“ u DownBeatu, što je najveće priznanje, a koji pruža posve drukčiju sliku. U kuću slavnih u ovogodišnjem kolovoškom broju uvrštena je Geri Allen, pijanistica i skladateljica, također etnomuzikologinja, koja je preminula 2017. godine, tri godine nakon što je održala solo recital u ciklusu Jazz.hr u Maloj dvorani „Lisinski“. To je tek treći put da je neka *jazz* instrumentalistica dobila to priznanje u glasovanjima kritičara ili čitatelja, a i pjevačica nije bilo puno, tek Billie Holiday, Bessie Smith, Ella Fitzgerald, Sarah Vaughan, Betty Carter, Abbey Lincoln i Nina Simone. Godine 1990. kritičari su u Hall of Fame uvrstili Mary Lou Williams, a 2021. godine Carlu Bley.

Između ostalog, na ovaj uspjeh Geri Allen ponosna je i zajednica Cherokee Indijanaca. Naime, obje njezine bake bile su iz plemena Cherokee. Ponosni su i na ostala priznanja i nagrade što ih je primila tijekom karijere: Nagrada Soul Train's Lady of Soul kao prvi dobitnik, Jazz album godine za „Twenty-One“ (1995.), Danska nagrada „Jazzpar“, koju je dobila kao prva žena (1996.), Nagrada Benny Golson Jazz Master (2005.), Afroamerička nagrada za klasičnu glazbu Spelman Collegea (2007.), Guggenheimova stipendija (2008.) te Počasni doktorat glazbe na Berkeleyju (2014.) koji je dobila nekoliko dana prije nastupa u Zagrebu.

Ženski jazz orkestri

Geri Allen je surađivala s uglednim *jazzistima* kao što su, među ostalima, Wayne Shorter, Jack DeJohnette, Dave Holland i Betty Carter. Samostalnu diskografsku karijeru započela je 1987. godine snimajući s triom u kojem su uz nju svirali kontrabasist Charlie Haden i bubnjar Paul Motian, nakon što su bili članovi prvog trija Keitha Jarretta. Bio je to dugovječan, uigran trio glazbenika koji su disali istim ritmom i emocije prenosili čarobnom, sugestivnom privlačnošću. Njihove su izvedbe bile oličenje esencije *jazz* umjetnosti. Geri Allen je vodila i druge sastave s kojima je objavila niz albuma. Neki od njih bili su proglašeni najboljim *jazz* izdanjima. Godinama je predavala improvizaciju na Sveučilištu Michigan te je bila profesorica glazbe na Glazbenom konzervatoriju New England u Bostonu. Kao etnomuzikologinja uvijek je slušala glazbu drugih kultura, proučavala djelovanje glazbe na te kulture, načina na koji ona živi kao njihov sastavni

dio, na koji je utjecala na ljude u raznim dijelovima svijeta. To ju je potaknulo da na posve drukčiji način počne gledati na *jazz* glazbu. Očitovao se to u njezinom sviranju, ali i stvaranju *imagea*, kao i na naslovnicama njezinih albuma.

Ne smijemo zaboraviti ni ostale *jazz* instrumentalistice. Tek neke od njih su pijanistice: Marian McPartland, Mary Lou Williams, Rene Rosnes, Joanne Brackeen, Myra Melford i Hiromi Uehara, zatim trombonistica Melba Liston, orguljašica Rhoda Scott, bubnjarice Terry Lyne Carrington i Susie Ibara, trubačica Ingrid Jensen i kontrabasistica Linda Oh. Osim već spomenutih Carle Bley i Marie Schneider *big bandove* su vodile i Lil Hardin Armstrong, Toshiko Akiyoshi...

Zanimljivost su sastavi i orkestri koji vode žene i sastavljeni su isključivo od žena. Primjerice Blanche Calloway, Ivy Benson i Ina Ray Hutton vodile su takve orkestre još u 1940-ima, a u novije vrijeme to rade saksofonistica Ann Patterson, trombonistica i saksofonistica Kit McClure i bubnjarica Sherrie Maricle. Udaraljkašica Marilyn Mazur projekt „Shamania“ ostvaruje s tentetom koji čine isključivo glazbenice.

Nije rijedak slučaj da su neke *jazz* instrumentalistice i/ili skladateljice nepravedno zapostavljene jer su bile u sjeni svojih muževa, primjerice Lil Hardin Armstrong uz Louisa Armstronga, Shirley Scott uz Stanleya Turrentinea, Alice Coltrane uz Johna Coltranea... No neke su i zasjenile svoje muževe ili su barem dobile slično priznanje: Carla Bley uz Paula Bleya, a poslije i Stevea Swallowa, Eliane Elias uz Randyja Breckera, a poslije i Marca Johnsona, Geri Allen uz Wallacea Roneyja.

Ne smijemo zaboraviti niti naše *jazz* instrumentalistice: bubnjarice Bruna Matić te Lada Obradović koja živi i djeluje u Francuskoj, violončelistica Asja Valčić u Austriji i pijanistica Elvira Plenar u Njemačkoj...

Na temu doprinosa žena u *jazzu* osmišljeni su i neki festivali. Primjerice na festivalu „All Woman Jazz Festival - Jazzarella“ u Zagrebu su nastupile vrhunske pjevačice, ali i instrumentalistice kao što su trombonistica Sarah Morrow, pijanistica Lynne Arriale, kontrabasistica Esperanza Spalding, violinistica Regina Carter, bubnjarica Sherrie Maricle sa svojim Diva Orchestrom koji je sastavljen izključivo od žena, violinistica Jenny Scheinman, klarinetistica Anat Cohen i saksofonistica Stacey Kent.

Također, u Rijeci je 2015. godine održan festival „Women in Jazz“ koji je predstavio pet *jazz* sastava pod vodstvom talijanskih *jazzistica*: Monice Demure, Federice Zammarchi, Milene Angelè, Silvie Bolognesi i Cecilie Sanchietti. Neki njihovi nastupi obogaćeni su suradnjom s plesačicama suvremenog plesa na temu improvizacija, koja je nastala kao rezultat radionice. U najavi festivala održan je razgovor na temu „Žene u jazzu“ koji je moderirala feministkinja i književnica Kristina Posilović. Naime, odluka da to učine upravo s naglaskom na *jazz* glazbenice počiva upravo na svijesti o nepravednoj nevidljivosti *jazzistica*.

Ta tema: doprinos žena u povijesti *jazza*, uvijek je intrigantna i predmet je mnogih studija i okruglih stolova. Primjerice prije nekoliko godina bila je zastupljena i na jednom od stručnih skupova na „jazzahead!-u“, najvećem svjetskom skupu *jazz* eksperata koji se svake godine održava u Bremenu. Tom prigodom ženskim pitanjem pozabavila se i *jazz* pjevačica i pjesnikinja MJ Territo, svestrana glazbenica koja je stasala u umjetničkoj

obitelji, a osim što je i spisateljica, radila je na području plesa i kazališta. Ta iskustva pomažu joj u stvaranju glazbe. Naime, u želji da proširi repertoar počela je istraživati nove pjesme i shvatila da su većinu njih napisale upravo žene. To ju je potaknulo da istraži repertoar *jazz* pjesama koje su napisale baš glazbenice. Ubrzo ih je prikupila puno više nego što je potrebno za jedan album, a kad je već toliko duboko uronila u tu priču, pomislila je da bi mogla okupiti sastav u kojem bi svirale samo žene. Taj se proces odvijao postupno. Najprije je upoznala pijanisticu Lindu Presgrave koja je već imala iskustvo s posvetom ženama u jazzu. Naime, snimila je dva albuma s djelima *jazz* glazbenica. S vremenom su im se pridružile kontrabasistica Iris Ornig i bubnjarka Barbara Merjan i kvartet je bio spreman za planiranje CD-a. Na snimanju su im se, svaka u jednoj ili dvije izvedbe, pridružile flautistica Andrea Brachfeld, tenorsaksofonistica Virginia Mayhew i harfistica Brandee Younger. U međuvremenu, repertoar se proširio i od pedesetak pjesama bilo je teško odabrati četrnaest, koliko su ih uvrstili na ovo izdanje. Izbor je pao na stilski raznolik program, od *bluesa* preko *bebopa* i balada do *bossa nova*. No, važnije je koje su autorice odabrale. Uz jednu pjesmu MJ Territo, među ostalima to su i slavne *jazz* glazbenice kao što su Melba Liston, Blossom Dearie, Abbey Lincoln, Marian McPartland, Mary Lou Williams i Patricia Barber.

U ovim recima spomenuli smo tek neke od *jazz* instrumentalistica koje su se izborile za svoje mjesto u povijesti te glazbe, ali još ih je puno koje to zaslužuju i na koje treba ukazivati, koje zaslužuju da im pomognemo i stvarajući veću vidljivost, kao i vrednovanjem bez predrasuda.